

ДРАМА МАРКА КРОПИВНИЦЬКОГО „ОЛЕСЯ” ЯК ВИЯВ НОВАТОРСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ДРАМАТУРГІЇ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

Любов ЗУБАК (Кіровоград)

У статті на матеріалі п'єси Марка Кропивницького „Олеся” здійснюється спроба дослідити риси нової драматургічної поетики, характерної для європейської драми кінця ХІХ століття. Висвітлюються художні особливості сюжету, конфлікту, образів героїв.

Ключові слова: жанр, конфлікт ідей, внутрішній конфлікт, художній простір, сюжет, психологізм, монолог, діалог.

In this article the features of the new dramatic poetics typical of European drama of the late XIX century based on Marko Kropyvnytskyi's play "Olesya" are defined. The article highlights the artistic features of the plot, the conflict, the images of heroes.

Key words: genre, the conflict of ideas, inner conflict, art space, plot, psychologism, monologue, dialogue.

В останні три десятиліття ХІХ століття європейська драматургія пережила своє оновлення, збагатилася новими творчими знахідками, досягненнями. Цей процес привів до появи „нової драми”, яка в центр уваги поставила особистість, але не соціальну, а духовну, переживання й відчуття котрої визначали загальну атмосферу епохи.

Молода українська драматургія, що тільки виходила на художню арену, не могла відразу включитися у світовий літературний процес. Вона починала з продуктивних для своєї національної культури спроб пристосувати „стару” драму до вимог часу. Творці репертуару першого українського театру М. Старицький, М. Кропивницький, Іван Карпенко-Карий адаптують мелодраму до нагальних проблем сучасності, виводять на сцену упосліджених і знедолених, створюють характерні ролі, зрощують мелодраму з трагедією.

Загальновідомо, у яких складних і несприятливих умовах розвивався й діяв український театр. Додавалися до цього й суб'єктивні чинники. Творче змагання між провідними театральними діячами поступово переростало в нещадну боротьбу за виживання та неминуче вело до засмічення репертуару. Особливо згубними для розвитку вітчизняного театру й драматургії стали негласні заборони ставити п'єси “своїх” драматургів іншими трупами, а також вимушені компроміси щодо постановки касових п'єс для поліпшення матеріального стану. Усе це

разом узятє значною мірою перешкоджало виходу української драматургії на європейський шлях розвитку.

Та попри все, українське драматургічне мистецтво росло й розвивалося, набуваючи якісно нових художніх рис. Останнє десятиліття XIX століття стало помітним кроком до психологізації української драматургії. Наші письменники активно включилися в процес пошуків нових засобів вираження й застосовували у своїх творах художні прийоми, характерні для драми нового зразка. На еволюційний рух української драми свого часу вказували ще М. Вороний і Я. Мамонтов. На сучасному етапі дослідженням української драматургії в її зв'язках з європейським мистецтвом займаються Л. Мороз, А. Новиков, Р. Тхорук, Н. Малютіна та ін.

Найпотужніше в жанрі соціально-психологічної драми еволюціонував Іван Тобілевич, особливо у своїй пізній творчості, проте окремі прикмети „нової драми” простежуються й у творчості Марка Кропивницького. Еволюцію поетики драматургії письменника від традиційної драми до нової естетичної системи детально простежує Анатолій Новиков у статті „Драматургія Марка Кропивницького: від традиційної драми до нової європейської естетичної системи” [4]. Він окреслює внесок Марка Кропивницького в справу модернізації композиції традиційної п'єси, досліджує типовий для новітньої естетичної системи глибинний трагізм, притаманний багатьом героям його творів.

Яскравим зразком драматургічного новаторства М. Кропивницького стала драма „Олеся”, написана 1891 року й того ж року поставлена на сцені. На нових рисах психологізму в цій драмі акцентують свою увагу Л. Мороз та А. Новиков. Проте окремого цілісного дослідження п'єси на рівні архітекτονіки, конфлікту, сюжету, образів героїв не існує.

У системі романтично-побутового, видовищного театру Марка Кропивницького, як і в цілому в українській драматургії того часу, „Олеся” займає окреме місце. У цьому творі свідомо чи несвідомо письменник відходить від свого основного принципу – яскравої сценічності вистави – і створює драму нового типу, своєрідність якої полягає в зміні структури художнього простору. Якщо для попередніх його творів характерним був дійовий конфлікт, то тут він поступається місцем конфлікту демонстраційному, тобто такому, де, за висловом Лесі Українки, „читач мусить забути, що діється на сцені, а зосередити увагу на тому, що там говориться”. Проте це не означає повного зникнення дії, а лише те, що „подія в них часто дуже незалежна від діалогу” [5, с. 268].

У драмі М. Кропивницького „Олеся” дія не зникає повністю, а сюжет, хоч і повільніше, все ж розгортається. Проте в „сучасному” житті героїв визначальною є не конкурентна боротьба, а роздуми про певні

явища, обставини життя й вираження свого ставлення до них. Тому більша частина діалогів не рухає дію, а є засобом взаємо- і самохарактерики героїв, сприяє розкриттю їхніх настроїв, відчуттів. Натомість події відходять на периферію й стають лише частковістю в загальній канві життя героїв.

Порівняно з попередніми драмами Кропивницького, де художній простір рухомий, змінний, а кожна нова дія починається в нових просторових межах, у нових декораціях, для драми „Олеся” властива певна сталість, уповільненість руху в просторі. Так, у п'єсі бачимо повсякденний, без особливих перипетій плін життя родини розбагатілого селянина Балтиза, яка мешкає в придбаному з торгів за півціни маєтку свого колишнього пана Петра Загрови. Перед нами постають підприємливий і хитрий сам господар Кіндрат Антонович, його дружина Лукерія Степанівна, затуркана, принижена постійними зрадами свого чоловіка жінка, та їхня донька-одиначка Олеся – освічена й чесна дівчина. Нічого особливого й суттєвого, на перший погляд, у їхньому житті не відбувається. Усі зайняті звичними, буденними справами: батько готується придбати з аукціону меблі Загрови, мати зайнята домашніми справами, а Олеся перебуває в полоні мрій про продовження освіти й ніяк не може прикласти себе до якогось конкретного діла. Локалізованим у п'єсі постає місце дії – це новопридбаний маєток Балтизів та куточок на березі річки неподалік від Балтизового помістя, де Олеся зустрічається з Власом.

У п'єсі практично відсутні монологи. Звертаючись в основному до діалогічного мовлення, автор вибудовує його так, що саме через діалоги, а не через дії і вчинки героїв, з'ясовуються особливості їхнього життя, розкриваються психологічні стани, виявляються сутнісні риси. Так, з діалогу Олесі з подругою Мартою стає відомо про конфлікт, який розгортається в сім'ї Балтизів, зокрема між донькою й батьком, з приводу вчинку останнього щодо свого колишнього господаря Загрови. Згодом через діалог Олесі з матір'ю стає зрозумілою суть цього конфлікту: дівчина з осудом ставиться до батька за його нечесну поведінку. У діалозі Кіндрата Балтиза з Леонідом Загровою розкриваються механізми діяльності колишнього селянина, який з самих низів піднявся до рівня одного з найбагатших людей в окрузі. Деталі минулого життя Балтиза викристалізуються з його розмови з донькою, що побудована у формі читання Олесею батькової біографії і його коментарів. З діалогу Балтиза зі слугою Павлом дізнаємося про теперішні комерційні справи новоспеченого господаря. Про самогубство сина Загрови Леоніда довідуємося з газетного повідомлення, яке читає Кіндрат. Отже, ціла низка подій, частина з яких, до речі, могла б досить ефектно виглядати на сцені, залишаються поза нею, позбавляючи виставу традиційних для

класичної драми сюжетної загостреності, напруги в розвитку дії, сценічних ефектів.

До нового типу драми „Олеся” близька й своєю проблематикою. Як відомо, напружена боротьба особистості за право на власний вибір, на свій унікальний духовний світ є однією з провідних тем драми європейського зразка. Порівняно з мелодраматичним репертуаром Кропивницького 80-х років ця п'єса не тільки виводить нові типажі, але й підкреслює драматизм людського існування.

Головна проблема твору – шукання й відстоювання себе як людини, як особистості. Олеся прагне знайти себе в житті, жити задля певної мети, бо “що ж то за життя без цілі, без напрямку” [2, с. 266], хоча й не завжди може чітко визначити її для себе. Вона критично ставиться до батька, до його намірів будь-якими шляхами вибитися в пани, нагадуючи йому, що в дитинстві він вчив її бути чесною й завжди казати правду. Намагання доньки бути відвертою з батьком і матір'ю призводить до непорозумінь між ними й затяжного конфлікту. Проте вона залишається вірною собі й своїм переконанням.

Олеся представляє новий тип людини – самодостатньої, глибокої, витонченої натури. Почуття людської гідності, самоповага – найприкметніші риси молодого дівчини. Саме з цих – духовних, а не соціальних – позицій вона оцінює й інших. „І вона така ж людина”, – говорить Олеся про наймичку.

Головна героїня постає перед нами в болісних пошуках, намаганнях знайти себе в житті. Олесі дуже важливо зрозуміти себе саму, тому заглибленість у власний світ є для неї звичним станом. „Це вже звісно, що я дурочка, а ти умочка, – з іронією говорить вона своїй приятельці Марфі Варфоломеївні. – Тільки що ця дурочка так глибоко заглядає собі в душу, що умочці і не вбачається” [2, 269]. На відміну від близьких їй людей, насамперед матері, примітивної, морально понищеної чоловіковими зрадами жінки, і подруги Марфи, яка живе єдиним бажанням вигідно вийти заміж, Олеся прагне жити задля вищих цілей – вивчитися на лікаря, аби допомагати іншим, бути корисною громаді.

Своєрідний погляд має Олеся на шлюб: „Ні, дівоча воля до шлюбу, а шлюб узяла – волю віддала” [2, 258]. Життя біля „гладущиків зі сметаною”, „перед дзеркалом” або за „гаданням на червоного короля” не для неї. Її розум, душа прагнуть більшого, і дівчина не боїться „виявляти його голосно”, що призводить до непорозумінь з оточенням.

Олесі імпонують гострі дискусійні розмови („Пожалуйста, окритикуйте мене!”), проте у своєму середовищі вона не може знайти їх: „Хіба ж не скучно вами? От кавалери! Один похнюпа, другий тухтій...” [2, с.254]. Внутрішній примітивізм цих людей вражає її до глибини душі,

породжуючи нові розчарування. Стає все очевиднішим, що Олеся не вписується в загальновизначені суспільні рамки. Для таких чуттєвих, вразливих натур, як вона, обивательський спокій не може принести щастя, тому в ній постійно живе біль від внутрішнього невдоволення і власної нереалізованості. Постійне „копання” в собі, заглибленість у складні життєві процеси роблять Олеся малозрозумілою або й зовсім незрозумілою для оточення. Мати називає її „неприкаяною”, „пришелепуватою”, Марфа – „пустомелею” і „фантазьоркою”.

Водночас соціальна невизначеність Олесі („...ні панянка, ні мужичка, ні Богу свічка, ні чорту кочерга”) й відчуття нереалізованості, що полягають в нездійсненності бажання вчитися і змінити суспільні правила життя („Коли ж тут раптом обхопить, мов перевеслом, інша глумлива та зла думка, і ніби зазирає тобі в вічі, і допитує: „А далі ж що? Наробишся й ти до втоми, а далі ж що?..”), породжують складні психологічні стани, часто близькі до депресивних: „Під впливом цієї невідчепної болячки я немов умліваю, опадають руки, і в голові метушиться!...” [2, с. 267].

Звідси випливає ще одна проблема – відчуження особистості, як суспільного, так і внутрішнього. На важливості цієї загальнолюдської проблеми наголошує дослідниця О. Буряк: „... Кропивницький (а пізніше й І. Карпенко-Карий через образ Івана в „Суєті”, 1903 р.) порушує проблему суспільного відчуження й самовідчуження особистості, яка на сьогодні має статус однієї з основних глобальних проблем людства поряд із екологічною, демографічною проблемами, і на повну силу зазвучала в екзистенціалістів та постмодерністів” [1, с. 23].

Ряд дослідників творчості М. Кропивницького неодноразово зазначали, що образ Олесі – це якісно „новий жіночий тип” в українській драматургії, що він демонструє народження української жінки-інтелігентки на зразок героїні п’єси І. Карпенка-Карого „Хазяїн”, доньки Пузря Соні. Проте щодо такого твердження напрошується кілька зауважень.

Автор виходить далеко за межі гендерної диференціації й зображує свою героїню, не акцентуючи уваги на її статі, а лише показує її як непересічну особистість. Він жодним чином не розкриває власне жіночої сутності Олесі. Тому можна сказати, що М. Кропивницький в образі Олесі створив в українській драматургії не просто новий тип жінки, а новий тип *людини*, яка переживає болісний процес самопошуку й самоствердження, долаючи суспільні стереотипи й духовну обмеженість свого оточення. Тому героїня Кропивницького стоїть значно ближче до таких персонажів, як Єлена Краузе (теж, до речі, донька розбагатілого селянина, яка намагається вирватися зі свого затхлого середовища) з драми Гергарта Гауптмана „На світанку” та Нора Хельмер з „Лялькового дому” Генріка Ібсена, ніж до Соні з комедії І. Тобілевича „Хазяїн”.

Новаторські тенденції простежуються також на рівні конфлікту, що має не тільки зовнішнє, але й внутрішнє вираження. Зовнішньо він виявляється в протистоянні Олесі і батька, Кіндрата Балтиза й Леоніда Загриви, проте не тільки вони рухають дію у творі. У цілому драматичний конфлікт у п'єсі носить прихований (підтекстовий) характер і не має конкретного, чітко окресленого вираження. Зредукована фабульна дія у творі подекуди відходить на другий план і поступається місцем демонстрації стійкої типологічної суперечності між двома протилежними поглядами на життя, чи навіть ширше – між різними системами цінностей, які сповідують герої твору. Як каже Кіндрат Балтиз, у кожного „своя правда”.

Уже в першій дії, де за святковим столом зібралися родина й приятелі Балтиза з приводу його іменин, бачимо зіткнення різних думок і ідей. Як з'ясовується, для більшості з них головним життєвим пріоритетом є матеріальне становище й усе, що з цим пов'язане: вигідна справа й комерція для самого господаря, гроші й достаток для його дружини, шлюб за розрахунком для брата й сестри Нихвонта і Марфи Знаменських. Вони схиляються до думки, що „у кого дзенька в кишені, той і пан”. Контрастує з цим середовищем тільки Олеся, для якої головною цінністю є духовно вільне життя. На залицяння Нихвонта вона різко відповідає: „Навіщо ви такі рогаті слова промовляєте, аж страшно слухати? Я ще так мало на світі жила, а вам і те заздрісно, хочете відняти у мене волю? (курсив – Л.З.)” [2, с. 257].

Драматизм п'єси базується не так на зовнішній інтризі, як на гострих ідейних конфліктах самої дійсності. Герої поділяються на дві протилежні групи: тих, хто прагне лише достатку й багатства, і тих, для кого головним є внутрішня свобода. Першу з них представляють Нихвонт Варфоломійович, примітивна, меркантильна людина; його сестра, подруга Олесі Марфа, яка давно покінчила „і з марінням, і дурінням і перейшла на практичний ґрунт”; мати й батько Олесі, для котрих здобуття матеріальних благ є метою життя, а освіта й мистецтво – розвагою і «баловством».

Окрім очевидного загострення суперечностей між Олесею й батьками, що оприявлює зіткнення цих двох протилежних життєвих начал, конфлікт водночас виникає за рахунок гри думок, пристрастей, переживань героїв, часто «не виходячи» на поверхню.

Іноді драматично-конфліктні колізії в „Олесі” набувають своєрідного «чеховського» звучання, адже полягають не тільки в протиставленні вольової спрямованості різних сторін, а й в об'єктивно існуючих протиріччях, перед якими індивідуальна воля безсила. Тобто конфлікт в „Олесі” вибудовується на протиставленні двох начал у людському світі –

обивательства, примітивізму, житейської прози і високих поривань, осмисленого і змістовного сприйняття життя. Іншими словами, йдеться про відсутність у творі зовнішніх сил, які свідомо й цілеспрямовано за мелодраматичним зразком чинять перепони досягненню героями свого щастя. Суперечності, що виникають між героями драми Кропивницького, зумовлені головним чином не зовнішньою випадковістю, а глибокою внутрішньою сутністю сил, що протистоять одна одній.

Як певна об'єктивна реальність у драмі постає конфлікт двох „правд”: повної залежності людини від матеріальних благ, буденного існування і вільного людського життя, сповненого смислу й бажання досягнути поставленої мети. З одного боку, свою „правду” мають Кіндрат Балтиз, подруга Олесі Марфа, її брат Нихвонт зі своєю примітивно-меркантильною життєвою філософією: «Спитала його якимось (Олеся – уточнення Л.З.) „Що б ви, – кажу – робили, якби мали достатки?” – „Купив би, – каже – у городі дом”. – „А далі?” – „Віддав би його під квартири”. – „Та й тільки?” – „А потім зібрав би, – каже, – ще грошей та купив би і другий дом”. – „А далі, – кажу, – і третій?” А він мені на те: „Почему ж і не четвертий?.. – „А далі що? – питаю. “А що ж далі? – відмовив, усміхнувшись. І так гидко усміхнувся, аж мороз у мене поза шкірою пішов. Хіба ж це, Марфушо, життя?” [2, с. 271].

Усі їхні думки й прагнення зводяться до одного – більше придбати. Досягненню цієї цілі підпорядковані й засоби існування. Найяскравішою ілюстрацією таких підходів до життя є Балтиз. Заради примноження багатства він не гребував нічим, готовий був поступитися своєю людською гідністю і честю. Забезпечував собі достаток ціною принижень і плазування: якщо треба було падати панові в ноги, падав. “Повзав і я перед вами, ну і виповзав...” [2, с. 281] – відверто зізнається він своєму колишньому господареві, демонструючи тим бажання збагатитися будь-яким способом. Натомість Балтиз заперечує будь-який культурний розвиток, зовсім не розуміє Олесиних поривань і категорично не сприймає її бажання вчитися.

Зовсім іншу „правду” сповідує Олеся. Найвища цінність для неї – особистісна свобода, вільні думки й почуття. Вона не терпить ніяких умовностей і не збирається жити за тими правилами, які диктує їй оточення. Незважаючи на статус панянки, постійні докори батьків, людський осуд, вона носить український одяг, допомагає наймичкам, а свого часу мала намір „піти в акторки”, аби здобути більше власної свободи. Найбільше Олесине бажання вчитися теж пов'язане з намаганням подолати внутрішні обмеження й перепони. Дівчину не здовольняє той рівень знань, який вона вже отримала в школі. Брак освіти, на її погляд, заважає „дати розвій і напрямок” думці, розібратися у

складнощах життя, тому вона категорично заявляє: „Краще не знати нічого, ніж мало знати!” [2, с. 268].

Олеся вільна у своїй відчуттях, думках, поведінці. Вона не боїться робити й говорити те, що думає, що їй болять. “Своєвольна!” – каже про неї мати.

Єдина близька по духу Олесі натура – рибалка Влас, «скажений», «запарений», як і вона. Незважаючи на свій соціальний статус незаможного селянина, він знає собі ціну і ні за яких обставин не збирається поступатися власною гідністю. Хлопець заявляє дівчині: „У мене скажена натура: докору або косого погляду не стерплю; роботою хто попрікнув би – перервавсь б...” [2, с. 286], а на її запитання, чому він до них не найнявся, з честю відповідає: „Найнявся – продався, а я собі ціни не складу, та ще не так собі, як своїй волі (курсив – Л.З.)” [2, с. 285]. Навіть тяжкі матеріальні умови, в яких живе його сім’я, не змушують його зрадити собі.

Цей бідний сільський парубок вабить своєю внутрішньою красою, що виявляється навіть у таких, здавалось би, звичайних речах, як закинути вудочку у воду. «Ти митець!» – захоплено говорить Олеся, спостерігаючи за його рухами. Багатий внутрішній світ юнака глибоко криється в піснях, які він сам складає і сумно виводить, перебуваючи на самоті. Можливо, саме загострене почуття гідності стало на заваді його особистого щастя: незважаючи на щирі почуття до Олесі, Влас не зміг переступити через себе і знайти порозуміння з дівчиною, подолати ті соціальні умовності, які, на його думку, стояли між ними. Він несподівано для всіх (а може, й самого себе) засилає сватів до такої ж дівчини, як сам.

Як впливає з вищесказаного, конфлікт двох „правд”, двох систем цінностей у п’єсі українського драматурга по своїй суті є близьким до конфлікту ідей, що становить одну з ключових рис „нової драми”.

Новаторство М. Кропивницького виявляється й на рівні характеротворення. Образ Олесі складний і неоднозначний. З одного боку, вона сильна, непересічна особистість, з іншого – часто не знаходить виходу, впадає у відчай, звідки й натяки на самогубство. При всій своїй душевній витонченості, вона не змогла знайти шлях до Власового серця. Незважаючи на те, що Олеся здатна на глибоке переживання і завжди залишається вірною собі, її настрої змінюються досить часто й несподівано. Переходи від печалі до радості, від почуття безвиході до надії і сподівань – одна з характерних рис її внутрішнього світу.

Не завжди вмотивованою є поведінка Олесі: то вона відмовляється допомогти матері („А ваші наймички що робитимуть, як я їхню роботу візьму на себе?” [2, с. 295]), а то кидається няньчити дітей першої-ліпшої робітниці; то самотньо блукає в полі, а то раптом вибухне гучним

реготом. Цю нову рису психологізму для української драматургії кін. ХІХ ст. точно схарактеризувала Л. Мороз: „Міра активності персонажа залежить уже не від його соціальної визначеності чи індивідуальних особливостей характеру, а від душевного стану, від настрою” [3, с. 394].

Таким же складним у творі є й образ Кіндрата Балтиза. Колишній „мужик”, а згодом управляючий маєтком пана Загриви, він зумів скористатися моментом і заволодіти землями свого колишнього господаря. Однак незважаючи на те, що у своєму прагненні розбагатіти Балтиз керується принципом “мета виправдовує засоби”, його невсипуща працьовитість, точний розрахунок і вміння виявити ініціативу не можуть не викликати симпатій. Гнівна відповідь Леоніду Загриви: „Хіба ж то безсовісно, що я не досипав ночей, недоїдав шматка хліба та все працював, щоб себе і сім’ю свою зарятувати від злиднів? А то не безсовісно, що ви батьківщину програвали в карти та жбурляли тисячі на всякі дурниці та ветребеньки?” [2, с. 283] засвідчує наявність у нього певних моральних принципів.

Та все ж брак освіти, ігнорування будь-якого культурного росту даються взнаки: він грубий, жорстокий у поводженні з дружиною, не розділяє прагнень доньки, часто діє хитро й підступно. Водночас уміє тверезо оцінити ситуацію, виявити розсудливість і виваженість, намагається розібратися в тому, що діється навколо. Цікавими виявляються його думки про людську колотнечу, про влаштованість цього світу і здатність людини зорієнтуватися в ситуації: „Що було вчора, того сьогодні не буде; а завтра вже не буде того, що було сьогодні. Так і думки чоловічі, вони щодень міняються. Світ іде все вперед, і народ вперед посувається. І кожна людина, у котрої не вовною голова набита, щоб не зостатись у дурнях, мусить потрапляти за гуртовим розумом. І хто прозивав те, що сьогодні мимо рота пливло, – завтра вже того не здожене, бо завтра вже буде завтрашнє” [2, с. 256].

Добре відчуваючи своє нове становище, Балтиз все ж не втратив через багатство здорового глузду, не позбувся свого трудового коріння. На репліку Леоніда Петровича Загриви „Да, все на свете пустяки, кроме рубля” він з гідністю відповідає: «Ні, не все! Вам, господам дворянам, вірші, а нам кривава праця. У вас чини, ордена, і за вас увесь ваш рід заступиться, і, аби ваша хіть, то і в люде вас витягнуть, і чинів понадають... А за нас тільки господь милосердний, далі нам і нікуди! А що ви кажете про руб, так то така сила, без котрої ніхто не проживе» [2, с. 306]. Він має власне пояснення того, що спонукало його до підступу й обману щодо свого колишнього господаря: жебрацьке існування, намагання врятувати від злиднів сім’ю, жорстоке поводження пана зі своїми підлеглими.

Образ Кіндрата Балтиза багато в чому перегукується з чеховським Лопатіним із „Вишневого саду”, але їх обох ніяк не можна вважати, як це робить дехто з дослідників, тільки глитаями і здирниками, позбавленими будь-яких моральних принципів, і ставити в один ряд з Бичком із п’єси „Глитай, або ж Павук”. Балтиз, звичайно ж, не обтяжений муками совісті, але в окремих ситуаціях він здатен на вчинок і почуття.

Неоднозначне ставлення викликає до себе й син старого Загриви Леонід Петрович, який несподівано з’являється в домі Балтизів, щоб розпродати останнє батьківське майно. З одного боку, це безпринципний молодий панич, який промотавши усе, що мав, накладає на себе руки. А з іншого – освічений, ліричний юнак, що вміє помічати красу, виявляє вихованість, стриманість у стосунках з людьми. Змальовуючи образ Леоніда Петровича, автор порушує болючу на той час суспільну проблему розорення „дворянських гнізд”, яка особливо гостро звучала в драматургії А. Чехова.

Як бачимо, драма „Олеся” сповнена нових мотивів, нових дискусій про життєві колізії й моральні принципи, для неї характерний новий рівень психологічної глибини. Проте, щоб піднятися до рівня художності європейської драми, їй не вистачило філософських узагальнень. Та попри це, п’єса засвідчує, що Марко Кропивницький, включившись у процес творчих пошуків, послідовно запроваджує нові мистецькі тенденції у своїй художній практиці. Разом з іншими корифеями він торував дорогу новому поколінню українських драматургів, яке прийде в літературу на поч. ХХ століття й остаточно закріпить в українській культурі здобутки „нової драми”.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Буряк О. Художньо-стильові особливості п’єс Марка Кропивницького / О. Буряк // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (літературознавство). Випуск 79. – Кіровоград, 2008. – С. 16–25.
2. Кропивницький М. Л. Зібрання творів у 6 т. / М.Л. Кропивницький. – К.: Держлітвидав, 1958. – Т.2. – С. 336–343.
3. Мороз Л. Марко Кропивницький / Л. Мороз // Історія української літератури ХІХ століття: У 3 кн.: Навч. посібник / За ред. М.Т. Яценка. – К.: „Либідь”, 1997. – Кн.3. – С. 381–397.
4. Новиков А. Драматургія Марка Кропивницького: від традиційної драми до нової європейської естетичної системи / А. Новиков // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (літературознавство). Випуск 79. – Кіровоград, 2008. – С. 47–58.
5. Українка Леся. Європейська соціальна драма в кінці ХІХ ст. / Леся Українка // Українка Леся. Зібрання творів у 12 т. – К.: «Дніпро», 1977. – Т.8. – С. 268–270.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Зубак Любов Олексіївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: українська література II пол. XIX століття, методичні проблеми навчання української літератури в школі.